

ДОСЛІДЖЕННЯ ТЕРМІНУ «КОНЦЕПТ» У СУЧАСНІЙ ЛІНГВІСТИЦІ

Газуда О.М.

*асистент кафедри англійської філології
ДВНЗ «Ужгородський національний університет»*

У сучасній лінгвістиці існує багатогранність підходів до обґрунтування сутності терміну «концепт». У процесі дослідження виявлено, що у науковій літературі застосовуються як лінгвофілософський підхід, так і мисленнєвий та кількісний (квантовий) підходи до вивчення особливостей понятійно-термінологічного апарату поняття «концепту». Досліджуваний термін розглядається науковцями-лінгвістами як мисленнєве утворення, дискретне ментальне утворення, концептуальна система, «згусток» найрізноманітніших смислів, оперативно-змістова одиниця мислення людини тощо.

Стосовно багатогранності підходів до розуміння сутності «концепт» наголошує І. Гайдук, акцентуючи увагу на відсутності єдиного тлумачення поняття концепту, що пов'язано з його складною, багатовимірною структурою, яка включає, крім понятійної основи, соціо-психокультурну частину, яка не стільки мислиться носієм мови, але переживається ним: до її складу входять асоціації, емоції, оцінки, національні образи й конотації, притаманні даній культурі [1]. Саме відмічений науковець-лінгвіст обґрунтовує, що концепти представляють світ в голові людини, утворюючи концептуальну систему, а знаки людської мови кодують у слові зміст цієї системи.

С. Аскольдов-Алексеев подає визначення концепту як «мисленнєвого утворення, яке заміщує нам у процесі думання, неозначену множинність предметів того самого роду» [2, с. 269]. При цьому зазначаючи сутнісну відмінність і концепту як культурологами, так і когнітологами, де культурологи наголосують на нечисленності концептів культури, а когнітологи зазначають, що всі чи майже всі слова є знаками існування концепту, тобто смислу, довкола якого організуються категорії [2, с. 318].

Водночас, О. Мельничук виокремлює два напрями розуміння сутності концепту, зокрема: 1) у логіці – смисл така (імені); 2) загальна думка, формулювання. Окреслені підходи мають загальнофілософське значення і не розкривають глибини тлумачення цього нонія [3, с. 360]. До прикладу, В. Івашенко окреслює концепт як «згусток» найрізноманітніших смислів, які цінуються в системі значень окремо взятої мови і виникають у процесі пізнавальної (відображальної) діяльності людини [4, с. 205]. Концепт як будь-яку оперативну одиницю мислення, що може передбачати або не передбачати наявність чіткої логічної форми розглядає С. Жаботинська [6, с. 34]. Це ж відмічає О. Кубрякова наголошуючи, що концепт несе комплексну інформацію про відображений у свідомості предмет дійсності, як оперативно-змістова одиниця мислення людини, має смислове підґрунтя як «певна ідея, що є в нашій свідомості, але головне – що така ідея існує як операційна одиниця в мисленнєвих процесах» [5, с. 90, 316]. Вона ж розглядає термін «концепту» і через призму парасолькового ефекту, оскільки він зумовлює предметні сфери

поєднуючи кілька наукових напрямів передусім когнітивної психології та когнітивної лінгвістики, що займаються проблемними питаннями мислення та пізнання, зберіганням та обробленням інформаційних даних, слугують для роз'яснення ментальних і психічних ресурсів людської свідомості та тієї інформаційної структури, яка відображає знання і досвід людини; оперативно-змістова одиниця пам'яті, ментального лексикону, концептуальної системи та мови мозку (*lingua mentalis*), усїєї картини світу, що відображена в людській психіці.

Сутнісні особливості концепту як дискретного ментального утворення розглядають З. Попова та И. Стернін закцентовуючи увагу на тому, що концепт є «базовою одиницею розумового коду людини, володіє відносно впорядкованою внутрішньою структурою, являє собою результат пізнавальної (когнітивної) діяльності особи і суспільства та несе комплексну, енциклопедичну інформацію про відображуваний предмет чи явище, про інтерпретацію конкретної інформації суспільною свідомістю і ставлення суспільної свідомості до певного явища чи предмета» [7, с. 34]. Вони також розглядають концепт і через призму мисленнєвого та кількісного (квантового) підходу, зокрема як глобальну мисленнєву одиницю, що «являє собою квант структурованого знання, ідеальну сутність, яка формується у свідомості людини із її безпосередніх операцій з предметами, із її предметної діяльності, із мисленнєвих операцій людини з іншими, уже наявними в її свідомості концептами» [8, с. 48].

Науковий інтерес у сучасній лінгвістиці викликає підхід до трактування дефініції концепту як ментального утворення, тобто способу мислення, налаштованості думки, певної установки, або ж призми через яку людина дивиться на світ і власне місце в ньому. Зокрема, лінгвісти його формулюють як «дискретне ментальне утворення, що є базовою одиницею розумового коду людини, володіє відносно впорядкованою внутрішньою структурою, являє собою результат пізнавальної (когнітивної) діяльності особи і суспільства та несе комплексну, енциклопедичну інформацію про відображуваний предмет чи явище, про інтерпретацію конкретної інформації суспільною свідомістю і ставлення суспільної свідомості до певного явища чи предмета» [7, с. 34].

Отже, мовне і мисленнєве концептуальне бачення в контексті світоглядних знань сформоване системою поглядів на світобачення та окреслення місця і ролі людини в них, а також відношенням індивіда до дійсності та власне до себе, що найбільш глибоко виражає світоглядні орієнтації і зумовлює формування багатограних концептів.

У сучасних лінгвістичних дослідженнях акцентується увага на вивченні мовних одиниць з урахуванням світоглядних людських знань накопичених за еволюційний період розвитку мовознавства, а також дослідженнях ментальнісних підходів до виявлення явищ і процесів, що зумовлюються різновидами мовної номінації, тобто процесу найменування, при якому мовні елементи поєднуються з об'єктами, що позначаються ними.

Таким чином, взаємозумовленість наукових підходів до розкриття сутності «концепту» у сучасній лінгвістиці, зокрема лінгвофілософського, що окреслюється системністю,

оскільки поєднує низку мисленнєвих операцій і спонукає до словотворення, а також мисленнєвого й кількісного (квантового) підходу, що обґрунтовується як глобальна мисленнєва одиниця, яка формується у свідомості людини передусім через її предметну діяльність. Дослідження зазначених підходів уможливило обґрунтування власного сутнісного розуміння терміну «концепт» як оперативної одиниці мислення розглядуваного через призму багатоаспектності, передусім як ментального і мисленнєвого утворення, що базується на багатоманітності смислів у мовознавстві і використовується у процесі когнітивної (пізнавальної) людської діяльності зумовлюючи синергійний ефект на основі поєднання взаємозалежних теоретичних підходів у сфері когнітивної психології й когнітивної лінгвістики досліджуючи проблеми пізнавально-мисленнєвого характеру, формуючи і обробляючи інформаційну базу даних на матеріалах сучасної англійської мови.

Список використаних джерел:

1. Гайдук Г.В. Концепт як базове поняття когнітивної лінгвістики. URL: http://www.rusnauka.com/27_SSN_2012/Philologia/3_117439.cioc.htm
2. Аскольдов С. А. Концепт и слово. Русская словесность: Антология. М.: Academia, 1997. С. 267-279.
3. Мельничук О. Д. Концепти як елементи семантики тексту. URL: <http://studentam.net.ua/content/view/8783/97/>
4. Іващенко В. Л. Організація ментальності концепту. Семантика мови і тексту. Зб.ст. VIII міжнародної наукової конф. Івано-Франківськ: Плай, 2003. С. 202-208.
5. Кубрякова Е. С. Об установках когнитивной науки и актуальных проблемах когнитивной лингвистики. Вопросы когнитивной лингвистики. 2004. № 1. С. 6-17.
6. Жаботинская С. А. Когнитивная лингвистика: принципы концептуального моделирования. Лінгвістичні студії. Черкаси, 1997. Вип. 2. С. 31-52.
7. Попова З.Д., Стернин И.А. Когнитивная лингвистика. М. : АСТ: Восток- Запад. 2007. 314 с.
8. Попова. З.Д., Стернин, И.А. Язык и национальная картина мира. Воронеж : Истоки, 2002. 60 с.